

Самсонов О. В.

<https://orcid.org/0009-0007-7916-3302>

Національний університет «Одеська юридична академія»

ЗАПОБІГАННЯ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СПОРТУ: ПИТАННЯ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Статтю присвячено дослідженню сучасного стану законодавчого регулювання запобігання кримінальним правопорушенням у сфері професійного спорту в Україні, а також визначенню основних напрямів удосконалення національного правового механізму протидії криміналізації спортивної діяльності. Наголошено, що професійний спорт як важлива складова суспільного життя, яка охоплює значні фінансові, організаційні та соціальні ресурси, дедалі частіше стає об'єктом злочинних посягань, пов'язаних із маніпулюванням результатами офіційних спортивних змагань, незаконним обігом допінгу, корупційними практиками, шахрайством, легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом, та іншими протиправними проявами. У зв'язку з цим особливого значення набуває створення ефективної системи правового забезпечення запобігання кримінальним правопорушенням у зазначеній сфері.

Зазначено, що протягом останніх років в Україні внаслідок імплементації міжнародно-правових стандартів, вироблених світовим співтовариством, сформовано нормативно-правову базу протидії незаконному обігу допінгу та маніпулюванню результатами спортивних змагань, яка в цілому відповідає міжнародним вимогам та рекомендаціям провідних міжнародних спортивних організацій. Особливу увагу приділено аналізу положень міжнародних конвенцій, національного кримінального законодавства, спеціальних законів у сфері фізичної культури і спорту, а також підзаконних нормативно-правових актів, спрямованих на забезпечення чесності спортивних змагань.

Констатовано, що правові заходи посідають особливе місце у системі запобігання злочинності у сфері професійного спорту, оскільки саме вони створюють юридичну основу для реалізації організаційних, інституційних, інформаційно-просвітницьких та міжнародно-координаційних напрямів протидії кримінальним правопорушенням. Акцентовано увагу на необхідності подальшого вдосконалення законодавства шляхом усунення прогалин правового регулювання, гармонізації національних норм із міжнародними стандартами, підвищення ефективності діяльності уповноважених суб'єктів, а також формування дієвого механізму міжвідомчої взаємодії для своєчасного виявлення, припинення та попередження кримінальних правопорушень у сфері професійного спорту.

Ключові слова: професійний спорт, криміналізація професійного спорту, запобігання злочинності, корупція, допінг, спортивна кримінологія.

Постановка проблеми. Разом з позитивною роллю професійного спорту у житті суспільства і держави, ця сфера супроводжується і низкою негативних явищ та характеристик, серед яких, насамперед, використання заборонених засобів і методів підготовки до змагань, корупційна діяльність, у тому числі організація договірних матчів, протиправне нанесення травм суперникам, порушення громадського порядку з боку вболівальників тощо.

У зв'язку з цим, особливої актуальності набуває розробки дієвого механізму запобігання означеним негативним явищам у сфері професійного спорту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання правового регулювання запобігання кримінальним правопорушенням у сфері професійного спорту знайшли відображення у роботах Т.М. Акуленко, С.С. Андрейченко, Д.О. Анісімова, Г.Ю. Бордюгової, О.І. Петренка, В.В. Сокурєнка, О.О. Туряниці та інших дослідників.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження національного законодавства, спрямованого на запобігання кримінальним правопорушенням у сфері професійного спорту.

Викладення основного матеріалу. Нормативно-правове поле професійного спорту Укра-

їни включає в себе Конституцію України, закони України, підзаконні нормативно-правові акти органів державної влади у галузі фізичної культури та спорту, низку підзаконних нормативно-правових актів, акти міжнародного співробітництва, нормативно-правові договори.

При цьому, спортивне законодавство України постійно оновлюється, виходячи з реалій сучасного життя, досвіду міжнародних спортивних організацій та спортивного законодавства інших країн [7, с. 162].

Низку важливих положень загального характеру, спрямованих на забезпечення законності у сфері професійного спорту, містить Закон України «Про фізичну культуру і спорт» [18].

Так, засадами державної політики у сфері спорту закон встановлює забезпечення гуманістичної спрямованості та пріоритет загальнолюдських цінностей, унеможливлення насильства, жорстокого поводження та дискримінації, забезпечення безпеки життя та здоров'я спортсменів, учасників і глядачів спортивних заходів.

Окремою групою є нормативно-правові акти, безпосередньо спрямовані на протидію правопорушенням у сфері професійного спорту. Ці документи, перш за все, закладають правове підґрунтя антидопінгової діяльності та протидії корупційним правопорушенням у спортивній сфері.

З перших часів незалежності Україна бере активну участь у антидопінговому русі, приділяє постійної уваги розробці та удосконаленню антидопінгового законодавства, розробляє і приймає відповідні нормативно-правові акти та створює антидопінгові структури.

Насамперед, нормативно-правове регулювання антидопінгового руху у сфері професійного спорту знайшло своє відображення на рівні Закону України «Про антидопінгову діяльність у спорті» [13], а раніше – у Законі України «Про антидопінговий контроль у спорті» [12] (втратив чинність).

Як зазначалося авторами проекту [11] Закону України «Про антидопінгову діяльність у сфері спорту», цей закон розроблений з метою створення умов для забезпечення виконання Міжнародної конвенції про боротьбу з допінгом у спорті 2005 р. [6], Антидопінгової конвенції 1989 р. [1] та положень нової редакції Всесвітнього антидопінгового кодексу, що набув чинності з 01.01.2021 [3]. Поряд з цим, 23.03.2017 ВАДА офіційно повідомляло Україну про невідповідність чинного на той час Закону України «Про антидопінговий контроль у спорті» положенням Всесвітнього

антидопінгового кодексу. Таким чином, прийняття нового закону спрямовано і на врахування зауважень ВАДА та рекомендацій експертів Ради Європи щодо чинного антидопінгового законодавства України.

Чинний закон визначає правові та організаційні засади провадження антидопінгової діяльності в Україні, повноваження органів державної влади та органів місцевого самоврядування, обов'язки відповідних закладів, установ, організацій та фізичних осіб щодо запобігання застосуванню та поширенню допінгу у спорті.

Порівняно з попереднім законом, розширено та уточнено перелік термінів, що вживаються у сфері антидопінгової діяльності, виокремлено основні напрями державної та регіональної політики у сфері антидопінгової діяльності.

Більш чітко та детально визначено правовий статус, принципи діяльності та повноваження Національного антидопінгового центру як спеціалізованої державної установи, яка організує та здійснює допінг-контроль у спорті. Законом визначено порядок призначення на посаду керівника центру, кваліфікаційні вимоги до посади, строк повноважень, а також обмеження у можливості зайняття цієї посади. Сам центр утворено постановою Кабінету Міністрів України від 25.07.2002 № 1063 «Про утворення Національного антидопінгового центру» [17]. Цією ж постановою затверджено Положення про Національний антидопінговий центр.

Статтями 5 та 6 Закону України «Про антидопінгову діяльність у сфері спорту» закріплено основні положення щодо статусу, складу, порядку формування та напрямів діяльності Наглядової ради як дорадчого органу, що здійснює нагляд за діяльністю Національного антидопінгового центру. Більш детально питання діяльності ради визначено Положенням про Наглядову раду Національного антидопінгового центру, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 23.12.2022 № 1437 [10].

Закон України «Про антидопінгову діяльність у сфері спорту» визначає і основний порядок організації допінг-контролю, у тому числі тестування на наявність заборонених речовин, їх метаболітів або маркерів у пробах спортсменів, а також розслідування випадків можливого порушення антидопінгових правил.

Закон закріплює обов'язок спортсменів та допоміжного персоналу спортсмена прийняти розроблені і затверджені на національному рівні антидопінгові правила як умову участі у змаган-

нях і дотримуватися цих правил (ст. 3 закону). Спортивні федерації визнають повноваження Національного антидопінгового центру, повинні дотримуватися антидопінгових правил, вживають заходів щодо дотримання спортсменами та допоміжним персоналом вимог антидопінгового законодавства, а також сприяти антидопінговим організаціям у розслідуванні можливих порушень антидопінгових правил спортсменами, допоміжним персоналом спортсменів та посадовими особами (ст. 8 закону).

У свою чергу, антидопінгові правила розробляються відповідно до вимог Всесвітнього антидопінгового кодексу і міжнародних стандартів ВАДА і затверджуються наказом Національного антидопінгового центру [2] та впроваджуються з метою формування та реалізації єдиної державної політики в Україні у сфері боротьби з допінгом у спорті. Ці правила є спортивними правилами, що визначають умови здійснення спортивної діяльності.

Важливим є те, що національні Антидопінгові правила визначають і наслідки порушення вимог антидопінгового законодавства (санкції), серед яких: 1) наслідки для спортсменів: анулювання результатів змагань, у тому числі з позбавленням всіх медалей, очок і призів; відсторонення спортсмена за наявність, використання або спробу використання, володіння забороненою речовиною або забороненим методом; вилучення призових коштів; стягнення зі спортсмена витрат на проведення розслідування, аналіз проб, проведення слухань, юридичний супровід, роботу експертів, спеціалістів тощо; 2) наслідки для команд – зняття очок, дискваліфікація зі змагання на додаток до санкцій, застосованих до окремих спортсменів-членів команд; 3) санкції до спортивних організацій: виключення організації або окремих її членів з майбутніх спортивних заходів; штраф; відмова у частковому чи повному фінансуванні; зобов'язання відшкодування всіх витрат (лабораторні збори, витрати на слухання, відрядження тощо) у зв'язку з порушенням антидопінгових правил, вчинених спортсменом або іншим представником організації.

Закон України «Про антидопінгову діяльність у сфері спорту» також передбачає порядок утворення і діяльності Дисциплінарної антидопінгової комісії та Апеляційної антидопінгової комісії, які створюються для забезпечення права спортсмена або інших осіб, які підозрюються у порушенні антидопінгових правил, на неупереджене слухання справ, а також Комітету з терапевтичного

використання для розгляду питань, пов'язаних з отриманням дозволів на терапевтичне використання заборонених речовин та методів.

Важливим кроком у забезпеченні реалізації антидопінгової політики стало внесення змін до ст. 52 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» щодо діяльності Національної лабораторії антидопінгового контролю [14]. Відповідно до цієї статті, а також Положення про державну установу «Національна лабораторія антидопінгового контролю», затвердженого наказом Міністерства молоді та спорту України від 22.12.2022 № 5083 [9], Національну лабораторію антидопінгового контролю утворено. Лабораторія є державною установою, утвореною насамперед з метою: 1) виконання наукових досліджень і розробок для цілей запобігання застосування допінгу у спорті, а також кращого розуміння впливу різних лікарських засобів на людський організм та їхніх наслідків для досягнення спортивних результатів; 2) дослідження біоматеріалів спортсменів на виявлення фактів вживання заборонених речовин та використання заборонених методів.

Слід зазначити, що кримінальної відповідальності за вживання допінгу у національному законодавстві не передбачено.

Проте, спортсмени підлягають дисциплінарній відповідальності, якщо буде встановлено, що вони вживали або вживають допінг. Одним з найпоширеніших дисциплінарних стягнень є дискваліфікація, і в залежності від ступеню «тяжкості» вживання допінгу передбачено як попередження, так і довічна дискваліфікація. Термін дискваліфікації спортсмена від участі у змаганнях залежить від виду порушення, різних обставин при розгляді кожного окремого випадку, субстанції, або її кількості, знайденої в пробі, а також від того, чи у перший раз зроблене порушення. Крім того, спортсмена позбавляють медалей і призів. Всі результати на змаганнях, що проходили після взяття проби, також можуть бути анульовані [19, с. 141].

Кримінальна відповідальність встановлена: 1) за незаконне виробництво, виготовлення, придбання, перевезення, пересилання, зберігання з метою збуту або збут сильнодіючих лікарських засобів, серед яких є і допінг-препарати (метандієнон, нандролон) [8] – ст. 321 КК України; 2) за спонукання неповнолітніх до застосування допінгу – ст. 323 КК України; 3) ураховуючи, що частина заборонених у спорті препаратів і речовин відноситься до наркотичних засобів (героїн, метадон, трамадол та ін.), відповідальність за їх незаконний обіг встановлено Розділом XIII КК України.

Важливою подією у протидії криміналізації професійного спорту стало прийняття у 2015 р. Закону України «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань» [15].

Прийняття цього закону обумовлювалось як суттєвим зростанням проявів явищ корупції в спорті, так і тим, що чинний Закон України «Про запобігання корупції» [16] не охоплював проблеми запобігання корупції у сфері спорту та не відносив до суб'єктів відповідальності осіб, що здійснюють діяльність у цій сфері, зокрема, беруть участь в організації та проведенні спортивних змагань і встановленні їх результатів. Прийняттю закону сприяла і позиція Ради Європи, під егідою якої у 2014 році прийнято Конвенцію проти маніпулювання спортивними змаганнями [5].

Законодавцем очікувалось, що прийняття цього закону сприятиме профілактиці та зменшенню рівня корупції у сфері спорту, задоволенню інтересів широкої аудиторії вболівальників спорту, проведенню чесних, видовищних змагань та понесення винними відповідальності.

Закон спрямований на запобігання впливу на результати офіційних спортивних змагань корупційних правопорушень, визначає засади, особливості суб'єктів і заходів запобігання та виявлення цих правопорушень і усунення їх наслідків, а також відповідальність за них.

Насамперед, у законі визначено принципи антикорупційної діяльності у сфері спорту, серед яких повага до прав людини і основоположних свобод, законність, пріоритетність профілактичних заходів, відкритість та прозорість, участь громадськості в запобіганні корупції у сфері спорту, а також забезпечення відшкодування шкоди, завданої впливом корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань.

Уперше у національному законодавстві сформульовано та закріплено принцип правил чесної гри (Fair Play). Згідно з ст. 6 закону, правила чесної гри визначено як загально визнані у спортивному товаристві морально-етичні зобов'язання спортсменів, осіб допоміжного персоналу та посадових осіб у сфері спорту суворо дотримуватися правил змагань, не допускати заборонених прийомів і методів боротьби, грубощів, шахрайства, інших протиправних діянь як засобів досягнення спортивних результатів. Виходячи з цього, спортсменів, допоміжний персонал та посадових осіб зобов'язано сумлінно виконувати свої спортивні, професійні та службові обов'язки, не допускати зловживання ними, не розголошувати

і не використовувати в інший спосіб ексклюзивну інформацію (крім випадків, встановлених законом), утримуватися від виконання неправомірних рішень чи вказівок керівництва та від задоволення пропозицій інших осіб, що можуть протиправно вплинути на хід або результати офіційних спортивних змагань.

Закон містить положення щодо попередження та виявлення впливу на результати офіційних спортивних змагань корупційних правопорушень, визначає суб'єктів протидії корупційним правопорушенням, їх обов'язки та повноваження, заходи попередження корупційних правопорушень у спорті усунення їх передумов, встановлює відповідальність за корупційний вплив на результати офіційних спортивних змагань і порушення обов'язків запобігання цьому впливу, а також заходи щодо усунення наслідків правопорушень.

У законі окремо визначено засади, нормативну базу та напрями міжнародного співробітництва України з питань запобігання корупційним правопорушенням у сфері спорту.

Особливо слід зазначити, що закон обмежує свою дію лише сферою видів спорту, офіційно визнаних в Україні.

З метою встановлення відповідальності за корупційні правопорушення у сфері спорту законом внесено зміни до КУпАП та КК України. Так, КК України доповнено статтею 369³, якою впроваджено кримінальну відповідальність за протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань, а КУпАП – статтею 172⁹⁻¹, в якій передбачено відповідальність за порушення заборони розміщення ставок на спорт, пов'язаних з маніпулюванням офіційним спортивним змаганням.

Поряд з прийняттям закону, постановою ХLI Генеральної асамблеї НОК України від 05.12.2024 № 12 затверджено Кодекс олімпійського руху України про запобігання маніпулюванню змаганнями [4]. Згідно з документом, НОК України зобов'язаний гарантувати, щоб усі суб'єкти олімпійського руху України дотримувались положень кодексу, надавали усю необхідну інформацію та співпрацювали з органами (організаціями), повноважними проводити розслідування. НОК України має обов'язком енергійно переслідувати всі потенційні порушення правил, пов'язані з маніпулюванням змаганнями, співпрацювати з національними правоохоронними органами, припиняти фінансування учасників олімпійського руху, у тому числі спортсменів, які порушили пра-

вила щодо запобігання маніпулюванню змаганнями, а також вимагати від спортивних федерацій життя дисциплінарних заходів щодо правопорушників.

Висновки. Таким чином, протягом останніх років в Україні внаслідок імплементації правових норм, вироблених світовим співтовариством, створено нормативно-правову базу протидії незаконному обігу допінгу та маніпулюванню резуль-

татами спортивних змагань, що в цілому відповідає міжнародним вимогам.

В цілому ж, слід погодитись, що належний рівень правового забезпечення є запорукою успішної протидії криміналізації професійного спорту. Правові заходи посідають особливе у цьому процесі, оскільки створюють юридичну основу для різних напрямків протидії злочинності у сфері професійного спорту.

Список літератури:

1. Антидопінгова конвенція (ETS № 135, Страсбург, 16.11.1989). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_228#Text
2. Антидопінгові правила Національного антидопінгового центру (2024 р.). URL: <https://uaf.org.ua/images/otherdocuments/Federation/Doc/2023.12.29.nadc-rules.pdf>
3. Всесвітній антидопінговий кодекс (2021 р.). URL: https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Antidopingova_dijalnist/vsesvitniy-antidopingovy-kodeks.pdf
4. Кодекс олімпійського руху України про запобігання маніпулюванню змаганнями, затверджений постановою ХLI Генеральної асамблеї НОК України від 05.12.2024 № 12. URL: <https://noc-ukr.org/dobrochesnist-sportu/kodeks-olimpiyskogo-ruhu-ukraini-pro-zarobigannya-manipulyuvannya-zmagannyaми/>
5. Конвенція Ради Європи проти маніпулювання спортивними змаганнями від 18.09.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_c01#Text
6. Міжнародна конвенція про боротьбу з допінгом у спорті. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/952_007#Text
7. Нерода Н.В. Організаційні та правові засади європейського професійного спорту: дис. ... канд. наук з фізичного виховання та спорту: 24.00.01. Львів, 2018. 240 с.
8. Перелік сильнодіючих лікарських засобів за міжнародними непатентованими або загальноприйнятими назвами, затверджений наказом Міністерства охорони здоров'я України від 17.08.2007 № 490. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1008-07#Text>
9. Положення про державну установу «Національна лабораторія антидопінгового контролю», затвердженого наказом Міністерства молоді та спорту України від 22.12.2022 № 5083. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v5083924-22#Text>
10. Положення про Наглядову раду Національного антидопінгового центру, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 23.12.2022 № 1437. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1437-2022-%D0%BF#n8>
11. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про антидопінгову діяльність у спорті». URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/CardByRn?regNum=5099&conv=9>
12. Про антидопінговий контроль у спорті: Закон України від 07.02.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1835-19#Text>
13. Про антидопінгову діяльність у спорті: Закон України від 26.01.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-20#n241>
14. Про внесення змін до ст. 52 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» щодо діяльності Національної лабораторії антидопінгового контролю: Закон України від 26.01.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2012-20#Text>
15. Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань: Закон України від 03.11.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/743-19#Text>
16. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>
17. Про утворення Національного антидопінгового центру: постанова Кабінету Міністрів України від 25.07.2002 № 1063. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1063-2002-%D0%BF#Text>
18. Про фізичну культуру і спорт: Закон України від 24.12.1993. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text>
19. Чепіга Д.О. Ефективність застосування кримінального законодавства України щодо застосування допінгу. *Scientific journal «ΛΟΓΟΣ. The art of scientific mind»*. 2019. № 3. С. 140–143.

**Samsonov O. V. PREVENTING THE CRIMINALIZATION OF PROFESSIONAL SPORTS:
LEGISLATIVE REGULATION ISSUES**

The article is devoted to the study of the current state of legislative regulation of the prevention of criminal offenses in the field of professional sports in Ukraine, as well as to the identification of the main directions of improving the national legal mechanism for combating the criminalization of sports activities. It is emphasized that professional sports, as an important component of public life, which encompasses significant financial, organizational and social resources, are increasingly becoming the object of criminal encroachments related to the manipulation of the results of official sports competitions, illegal circulation of doping, corrupt practices, fraud, legalization of proceeds from crime, and other illegal manifestations. In this regard, the creation of an effective system of legal support for the prevention of criminal offenses in this area is of particular importance.

It is noted that in recent years, as a result of the implementation of international legal standards developed by the world community, a regulatory framework has been formed in Ukraine to combat the illegal circulation of doping and manipulation of the results of sports competitions, which generally meets international requirements and recommendations of leading international sports organizations. Particular attention is paid to the analysis of the provisions of international conventions, national criminal legislation, special laws in the field of physical culture and sports, as well as subordinate regulatory legal acts aimed at ensuring the integrity of sports competitions. It is noted that legal measures occupy a special place in the system of crime prevention in the field of professional sports, since they create the legal basis for the implementation of organizational, institutional, informational and educational and international coordination areas of combating criminal offenses. Attention is focused on the need to further improve legislation by eliminating gaps in legal regulation, harmonizing national norms with international standards, increasing the efficiency of authorized entities, and forming an effective mechanism for interagency cooperation for the timely detection, suppression, and prevention of criminal offenses in the field of professional sports.

Keywords: professional sports, criminalization of professional sports, crime prevention, corruption, doping, sports criminology.

Дата першого надходження статті до видання: 24.04.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 11.05.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.05.2026